

Ar Brezel Bed kentañ (1914-1918)

(3) War-du an trec'h hag ar peoc'h

Lankad 1

An Amerikaned o tilestrañ e Breizh

1) + 2) Diskouez ne ya ket ar bagadoù amerikan kentañ d'an emgann, kement ha plaenaat perak e taleas an arsav-brezel. 12 000 den em gavas da gentañ e Brest lakaomp. Em staliañ a rejont, sevel kampoù evit degemer peurrest al luoz, ar braz eus al luoz. Sant-Nazer da gentañ ha Brest a voe daou eus ar perzhier dibabet gant an Amerikaned. Sikour a rejont ivez da azasaat ar perzhier-houarn hag al linennoù hentoù-houarn. Lakaat ar skolidi da veizañ ez eo kêrioù bras eo a voe savet ganto, goude ma ne oant kêrioù da badout.

Diskouez a ra kement-se ivez edo pell Breizh diouzh an talbenn, ha koulskoude he deus bet ur perzh bras er brezel.

Mard en em gav Woodrow Wilson e Brest ez eo peogwir ne oa ket c'hoazh eus aerlinennoù nag eus nijerezed evel ez eus bremañ : deuet e oa dre vag. Kement-se a c'hell bezañ eilet gant ur gemalenn war egin an nijerezh e deroù an 20^{vet} kantved, dres. Nebeut-tre, ha gwall arvarus, e oa an nijerezed e 1914-1918.

3) 1 milion a soudarded a fell dezhañ kaout a-raok kregiñ er stourm. Soudarded met soudarded aveet mat a fell dezhañ. Ne oa ket a wazerezh milourel (amzer soudard evit an holl baotred) er Stadoù-Unanet d'ar c'houlz-se c'hoazh. Dav oa d'ar baotred gourdoniñ, koulz er Stadoù-Unanet a-raok emgavout hag e Breizh ur wech emgavet. Evel displeget er pennad diwar-benn Pontanezen e lakaent dont embregerezhioù ivez. Diogelaat a fell dezhañ an trec'h. Dav eo diwall koulskoude ha gwell eo spisaat d'ar skolidi en menegfe ez eo roet an darn vrasañ eus an aveadurioù d'an Amerikaned gant riezioù Europa : an holl girri-arsailh (260) gant Bro-C'hall (Renault), an nijerezed (4 881 SPA ha Nieuport d.l.e. 80% eus an nijerezed gant Bro-C'hall ivez) hag 50% eus ar c'hanolioù...

4) Eskemm gant ar skolidi war ar c'hraf, degemer o ersavioù, o atersoù...

Ar Brezel Bed kentañ (1914-1918)

(3) War-du an trec'h hag ar peoc'h

Lankad 2

Clemenceau, Tad an Trec'h

1) Sellout ouzh al leadelloù evit hennadiñ Georges Clemenceau.

2) Goulenn ouzh ar skolidi jediñ : bet ganet e 1841 e oa e 1918... 77 vloaz ! Vandeat e oa, bevet gantañ e vugaleaj hag e yaouankiz e Naoned.

3) Kadoriad Kuzul ar Vaodierned (un doare maodiern kentañ, kreñvoc'h e c'halloud eget hini Kadoriad ar Republik, Poincaré, un tamm evel ar c'hañseller en Alamagn bremañ), ha Maodiern ar Brezel. Gantañ e-unan eo e oa ar galloud e Bro-C'hall koulz evit an diabarzh hag evit an diavaez. Bet e oa bet Kadoriad ar C'huzul etre 1906 ha 1909 endeo, ha Maodiern an Diabarzh (Moadiarn ar Bolis) e 1906 :

“*Beg-e-dog kentañ Bro-C'hall*” a rae anezhañ e-unan.

4) Degas soñj e pade ar brezel abaoe 4 bloaz, pa gave d'an holl, en deroù, e vefe bet berr.

5) Adlenn an destenn. Lakaat anat e stourm war bep tachenn hag e nac'ho ar peoc'h keit ha ma ne vo ket trec'h. Lakaat meiz war an diac'hinad-se.

6) Adlenn an destenn ha menegiñ marteze en doa bet unan all : “*Beg-e-dog kentañ Bro-C'hall*” a roas dezhañ e-unan e 1906. Lakaat anat ivez n'eo ket krog an Amerikaned gant ar stourm : diskalonekaet hag aet fae e oa ar C'hallaoued gant ar brezel.

Lankad 3

11 du 1918 : sinet eo an arsav-brezel !

1) Deskrivañ an daolenn. Merkañ emañ an dud en ur vagon. Gwelout a reomp dre brenester ar vagon emeur en ur c'hoad. Displegañ dezho edo ar vagon-se, ur vagon-saloñs aozet a-ratozh evit an darvoud, e Rethondes e koadoù Compiègne. Anvet eo « Bagon Rethondes » pe « bagon an arsav-brezel ».

Dic'hortoz avat : ur vagon-predva e oa, goulennet gant Kompagnunezh Etrebroadel ar Bagonioù-Gweleoù, ha bet savet e 1914 e voe lakaet e porzh-houarn Montparnasse da zarbariñ Sant-Brieg da gentañ.

Enni e voe sinet arsav-brezel 1940 ivez ha kaset da Alamagn daou zevezh war-lerc'h. Distrujet e voe gant an nazied, war gourc'hemenn Hitler, e ebrel 1945.

2) Keñveriañ mard ez eus ezhomm gant ar soudarded er fozell dirak o aior er gemalenn a-raok. Gwelout a reomp paotred gant ur c'hepi en o fenn (penngadourion an tirlu) ha re all gant ur gasketenn (amiraled ar morlu). Ofisourion uhel int ha n'int ket soudarded izel. A-hend-all, war an tu kleiz, e-touez an Alamaned e welomp trevourion ha n'eo ket milourion : nac'h a rae penngadourion Alamagn sinañ an arsav-brezel : koll o enor a vefe bet, ha deuet e oa maodierned o gouarnamant da

Ar Brezel Bed kentañ (1914-1918) (3) War-du an trec'h hag ar peoc'h

sinañ. Hag evel-se e c'hallent derc'hel da lavarout ivez e oa bet sinet ar peoc'h hogen ne oa ket bet trec'het luoz Alamagn.

3) Gant leadell an daolenn e verzomp eo bet sinet etre Alamagn, Bro-Saoz ha Bro-C'hall. Pevar den o deus sinet evit Alamagn, unan, Wemyss, evit Bro-Saoz, hag unan, ar marichal Foch, evit Bro-C'hall (displegañ mar bez ezhomm e oa anvet da varichal ur penngadour en doa sevenet kurioù bras : un titl eo, n'eo ket un derez.)

Ar riezoù all o doa sinet arsavioù-brezel all :

- d'an 3 meurzh 1918 e oa bet sinet ar feur-emglev a beoc'h etre Rusia hag Alamagn.
- d'an 30 here 1918 e oa sinet an arsav-brezel etre an Implalaeriezh ottoman hag Emglev an Teir Riez.

- d'an 3 du 1918 e oa sinet an arsav-brezel etre Rouantelezh Italia hag Impalaeriezh Aostria-Hungaria.

An Amerikaned n'o deus ket sinet an arsav-brezel peogwir e oa bet lakaet o luoz dindan gourc'hemennerezh Foch.

Lankad 4

An divizoù evit ar peoc'h lakaet gant ar feur-emglev a beoc'h e Versailles

1) Merzhout a ray ar skolidi marteze ez eo brasaet tiriegezh Bro-C'hall er reter.

2) Gant skoazell kartenn Bro-C'hall gwelout ez eo Alsace ha Lorraine a zo bet eilroet da Vro-C'hall.

3) An hevelep re a oa bet gounezet gant Alamagn e 1870 (evit ar re o deus studiet brezel 1870). Lenn ivez, e lennegezh, *La Dernière Classe*, gant Alphonse Daudet.

4) - Koll tiriegezhioù evit Alamagn enep da Vro-C'hall ha diazezadur Pologn.
- Steuzidigezh Impalaeriezh Aostria-Hungaria
- Steuzidigezh Serbia ha Montenegro.
- Koll tiriegezhioù bras-divent evit Rusia (en abeg d'an Dispac'h ha neket d'ar brezel).
- Diazezadur Finland, Estonia, Latvia ha Lituania, ha Pologn.
- Astenn Roumania

5) Degas soñj, evit ar re o deus eñ studiet, eus kalonad ar C'hallaoued e 1871. Hag evel ar C'hallaoued e fello moarvat dezho dialañ d'o zro goude feur-emglev a beoc'h Versailles, sinet d'an 28 even 1919 (degas soñj eus an diforc'h etre arsav-brezel ha feur-emglev a beoc'h, marteze) a zo bet kriz ha garv evito :

- kollet un 1/10 eus o ziriegezh ;
- kollet o holl drevadennoù (en Afrika, e Sina...), piaouekaet gant ar riezoù trec'h ;
- ha talet ker-ruz o deus rak ret eo bet dezho anzav e oa bet lusket ar brezel ganto.

Ar Brezel Bed kentañ (1914-1918) (3) War-du an trec'h hag ar peoc'h

Kendod (dre gomz)

→ Abaoe 1917 emañ Georges Clemenceau e penn ar gouarnamant ha maodiern ar Brezel. Lesanvet an Tigr peogwir e oa garv er stourm, e voe kaset gantañ ar C'hallaoued d'an emgann betek an trec'h, gant ar marichal Foch. Penngadour holl luoz an Emglev a oa o stourm war zouaroù Bro-C'hall e oa ar marichal Foch : luoz Bro-C'hall, Bro-Saoz, mes re ar Stadoù-Unanet ivez.

Rusiz o doa sinet ur feur-emglev a beoc'h e meurzh 1918 gant Alamagn peogwir e oa bet un dispac'h e 1917 e Rusia : kemmet o doa gouarnamant hag o gouarnamant nevez en doa embannet ne oa ket hennezh o brezel dezho.

→ D'an 11 du 1918 e voe sinet an arsav-brezel etre Bro-C'hall, Bro-Saoz ha Stadoù-Unanet Amerika, en un tu, hag Alamagn en tu all. Evit lidañ arsav an emgannoù eo e lider e Bro-C'hall an 11 du bep bloaz. Koulskoude ne vez ket lidet en Alamagn. (Tu zo da lakaat ar gaoz gant ar skolidi, hervez o oad marteze :) Perak ne lid ket an Alamaned diwezh an emgannoù ? Petra a lider e Bro-C'hall neuze ma n'eo ket diwezh an emgannoù ? Ar peoc'h, pe an trec'h ?

→ D'ar 24 a vezheven 1919 e voe sinet ar feur-emglev a beoc'h e Versailles. Kollet e voe 10 % eus he ziriegezh gant Alamagn, hag he holl drevadennoù. (E gwirionez e voe trevadennet he holl drevadennoù gant riezoù an Emglev-Teir kerkent hag e 1914).

→ Harzoù diabarzh Europa, etre ar riezoù, zo bet adtreset diwar feur-emglev Versailles hag an dispac'h e Rusia. Riezoù 'zo zo steuziet (Impalaeriezh Aostria-Hungaria, Serbia...), re all zo deuet war-wel (Pologn, ar riezoù baltek...). Amañ eo, evit ar re zo deuriet degas kartenn an Impalaeriezh ottoman ha komz eus diazezadur harzoù riezoù nevez, e 1919, treset e Versailles : Turkia, Siria, Irak...

Ar skrid dave (arsav-brezel, trec'h ha peoc'h) a c'hallo bout savet diwar ar c'hendod amañ a-us berraet.